

TILLITENS MEKANISMER

BO ROTHSTEIN

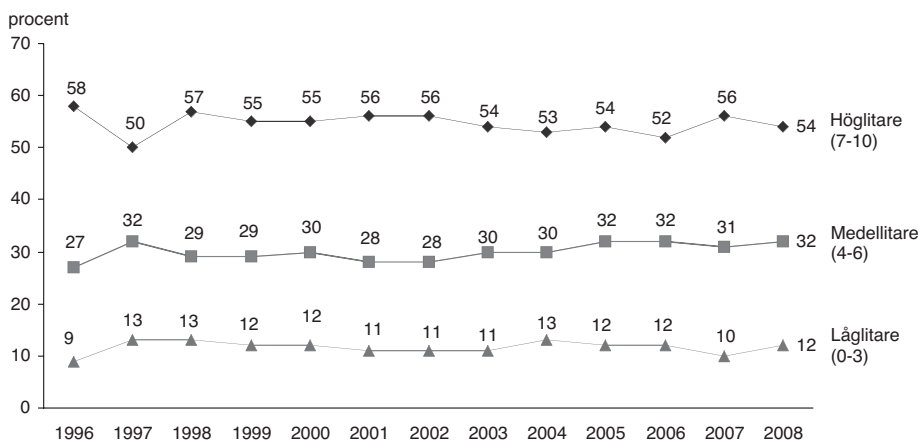
Sedan 1996 har SOM-institutet mätt den sociala (eller mellanmännskliga) tilliten i Sverige. Bakgrunden är att social tillit kommit att visa sig vara en viktig tillgång både för individer och för samhällen. Finner man ett land, en region eller en stad med hög social tillit är sannolikheten hög för att man också finner en någorlunda väl fungerande och stabil demokrati, en hög ekonomisk utvecklingsnivå, en jämförelsevis låg grad av social och ekonomisk ojämlikhet och en låg grad av korruption (Rothstein & Uslaner, 2005). Även på individnivå finner man ett antal säkerställda statistiska samband mellan social tillit och förhållanden som anses eftersträfvansvärda. Sålunda uppfattar sig individer som har en hög grad av social tillit i allmänhet som friskare, mera nöjda med livet, mera positiva vad gäller framtiden (Uslaner, 2002). Hur orsakssambanden ser ut är synnerligen komplicerat, men det är relativt lätt att intuitivt förstå varför socialt tillit är en tillgång. Om andra personer anser att du är en pålitlig person kan du få information, hjälp och stöd från dem, som du inte skulle få om de ansåg att de inte kunde lita på dig. Om du i din tur litar på dem kommer du att ge dem stöd och information vilket ökar sannolikheten för att de i framtiden är beredda att återgälda detta när du så kan behöva. I många analyser har social tillit kommit att innefattas i det vidare begreppet *socialt kapital* med vilket förstår dels graden av tillit mellan människor i en grupp eller ett samhälle, dels omfattningen av deras sociala kontakter. Att ett omfattande socialt kontaktnät är av stort värde är också det intuitivt lätt att inse eftersom det ökar sannolikheten att du skall känna personer som kan vara dig behjälpliga i olika situationer. Ett typexempel är att det är mycket vanligt att personer som söker nytt arbete finner sådant genom sina sociala nätverk.

Tillsammans med de övriga nordiska länderna utmärks Sverige av en hög grad av social tillit jämfört med andra länder. I Norden är det en majoritet som instämmer i frågan att det ”i allmänhet går att lita på andra människor”, medan det i de flesta andra länder enbart är en minoritet som instämmer i detta påstående. I merparten av det sjuttiofem länder där denna fråga ställts inom det omfattande forskningsprojektet *World Value Survey* är det en majoritet som anser att ”man kan inte vara nog försiktig i sina kontakter med andra människor” (Castiglione, van Deth, & Wolleb, 2008).

Sedan 1996 har SOM-institutet årligen mätt i vilken grad personer som bor i Sverige anser att de i allmänhet kan lita på andra människor. Det är som framgår av figur 1 en av de mest stabila företeelser man kan mäta i den svenska opinionen. Från de studier som gjordes innan SOM institutet började mäta kan vi se att upp-

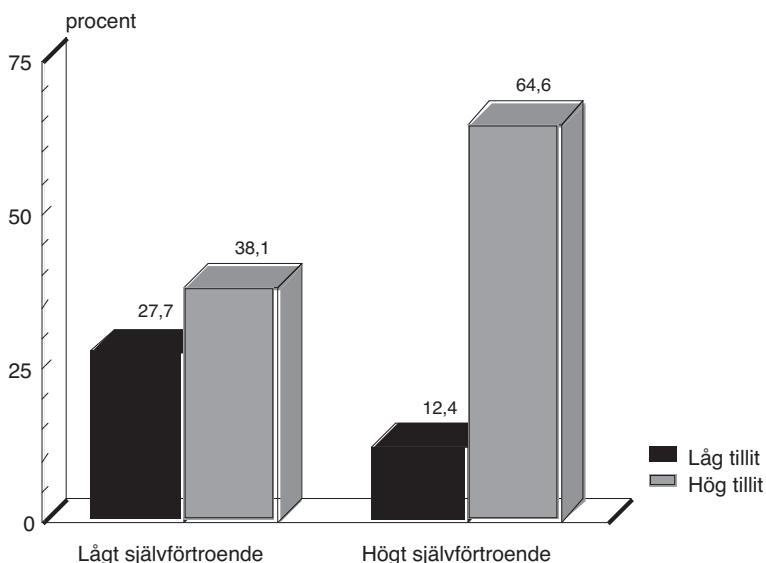
fattningen om andra människors pålitlighet har varit stabilt hög sedan den första mätningen 1981, dvs för mer än 25 år sedan. Eftersom liknande mätningar nu görs i mer än 70 länder vet vi att Sverige (tillsammans med de övriga nordiska länderna) ligger högst vad gäller andelen av befolkningen som uppger att de tror sig kunna lita på andra människor. I SOM-institutets undersökning av graden av mellanmänsklig tillit i det svenska samhället ställs frågan: "Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på människor i allmänhet?". Svartalernativet har utformats som en 0-10 skala där 0 markerats med "Det går inte att lita på människor i allmänhet" och 10 med "Det går att lita på människor i allmänhet". I tolkningen av svaren på denna fråga har de som fyllt i 0-3 på skalan klassificerats som "låglitare", de som fyllt i 4-6 som "medellitare" och de som kryssat i någon av rutorna 7-10 som "höglitare". Resultatet redovisas i figur 1.

Figur 1 Mellanmänsklig tillit 1996–2008

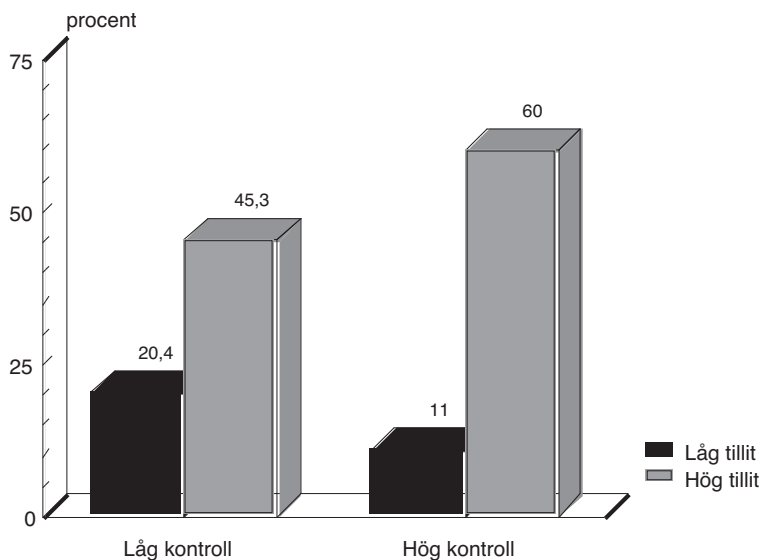
Kommentar: De som inte svarat (2–5 procent) ingår i procentbasen.

Det går att göra många intressanta kopplingar mellan denna fråga och andra förhållanden som mäts i SOM-institutets årliga undersökning. I årets undersökning har också frågan om självförtroende ställts (jfr Holmberg 2008). Även här har svartalernativet utformats som en elvgradig skala och i tolkningen av svaren har de som markerat 0-5 ansetts ha lågt självförtroende, de som fyllt i 6-8 medelhögt självförtroende och de som kryssat i 9-10 ha högt självförtroende. Om man korrelerar frågan om social tillit med frågan om i vilken mån svarspersonerna anser sig ha självförtroende framkommer följande intressanta resultat.

Figur 2 Mellanmänsklig tillit och självförtroende (procent)

Det är som framgår betydligt vanligare att en person som uppger sig ha högt självförtroende också anser sig ha hög tillit till andra människor medan personer som har lågt självförtroende har större sannolikhet att vara sådana som anser att man inte kan lita särskilt mycket på andra människor. Med andra ord, självförtroende och tillit till andra människor samvarierar positivt. Man kan spekulera i hur detta kan förklaras. En teori som lanserats av den mycket uppmärksammade japanske sociologen Toshio Yamagishi är att med självförtroende följer att man också har god förmåga när det gäller att avgöra vilka andra människor som är att lita på. Yamagishi kallar detta för "social intelligens". Denna förmåga innebär att man väljer rätt när det gäller vilka personer man skall samarbeta med vilket leder till positiva resultat för en själv vilket i sin tur stärker ens självförtroende. På motsvarande sätt skulle personer som har lågt självförtroende (dvs. låg social intelligens) vara mindre i stånd att "välja rätt" när det gäller vilka personer som det är lämpligt att inleda olika samarbeten med, vilket leder till negativa resultat för vederbörande vilket i sin tur leder till sämre självförtroende. (Yamagishi, 2001).

Vi kan koppla detta till ytterligare en fråga som ställts i årets SOM-undersökning, nämligen om man anser sig ha "kontroll över sitt liv". Även här har svarspersonerna ombetts svara på en 11-gradig skala och tolkningen av svaren har gjorts så att de som markerat 0-5 anses ha låg kontroll medan de som markerat 8-10 anses ha hög kontroll över sina liv. Om även denna fråga korreleras med frågan om social tillit framkommer följande resultat.

Figur 3 Mellanmänsklig tillit och kontroll över sitt eget liv (procent)

Som framgår av resultat har i allmänhet personer som anser sig ha låg kontroll över sitt eget liv också lägre tillit till andra människor, medan de som anser sig ha hög kontroll över sitt eget liv har en större tillit till andra människor. Eller med andra ord, uppfattningen av att ha kontroll över sitt eget liv och att lita på andra människor samvarierar positivt. Detta skulle stärka den teori som lanserats av Toshio Yamagishi att tillit, självförtroende och kontroll över sitt liv är socialpsykologiska faktorer som fungerar förstärkande på varandra.

Referenser

- Castiglione, D., van Deth, J., & Wolleb, G. (red.). (2008). *Handbook of Social Capital*. Oxford: Oxford University Press.
- Holmberg, S. (2008). Självförtroende. Holmberg, S och Weibull, L (red.). Skilda världar. Göteborg: SOM-institutet
- Rothstein, B., & Uslaner, E. M. (2005). All for All. Equality, Corruption and Social Trust. *World Politics*, 58(3), 41-73.
- Uslaner, E. M. (2002). *The Moral Foundation of Trust*. New York: Cambridge University Press.
- Yamagishi, T. (2001). Trust as a form of social intelligence. I K. S. Cook (red.), *Trust in Society* (pp. 121-147). New York: Russell Sage Foundation.